

BÜYÜK NUTUK'UN CUMHURİYET TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KILIÇ*

Öz

Geçmişini bilmeyen uluslar geleceğini iyi planlayamazlar ve sürekli hata yaparlar. Çünkü tarih, yöneticiler için en iyi siyaset hocası ve en iyi diplomasi kılavuzudur. Nutuk bunu sağlayan en iyi kaynaktır. 1919-1927 yılları arasındaki, yakın tarihimizin en sıkıntılı ve buhranlı günlerini içeren 9 yıllık sürecin yaşanan olaylarını ve çözümlerini anlatmaktadır. Bu sürecin yöneticisi olan Gazi Mustafa Kemal Paşa aynı zamanda Nutuk'un da yazarıdır. O diyor ki! "Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır." Yaşamakta olduğumuz bugünü anlamak için, yakın tarihimizin değişik dönemlerini incelemek ve öğrenmek zorundayız. Bunun için tarihi okumak ve bilmek bugünü anlamak için önemlidir ve hemen herkes için gereklidir. Bir milletin tarihi, bilmesi gereken en büyük gerçeğidir. Bu düşünceden hareketle gerek bireylerin, gerek toplumların ve milletlerin geçmişini öğrenmeleri, diğer bir ifadeyle tarihi bilmeleri, geleceklerini planlamaları ve sağlam temeller üzerine kurmaları için adeta bir ön koşul niteliğindedir. Atatürk Nutuk'u yazarken ileride yapılabilecek yanlış ve eksik anlatımların önüne geçmek için olaylara ait belge, mektup, ileti gibi bütün vesikaları kitabına eklemiştir. Çünkü o, tarihin yaşanıldığı gibi yazılmasına inanmaktadır. Büyük Nutuk aynı zamanda Atatürk'ün demokrasinin bir gereği olarak milletine yaptıklarının hesabını vermesidir.

Anahtar kelimeler: Nutuk, Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet, Hesap Verme, Gençlik.

The Place And Importance Of The Great Speech In The History Of Republic

Abstract

Nations unaware of their past would fail make a good plan for their future and tend to make mistakes all the time. Because, history is the best politics expert and best diplomacy guide for public administrators. The Speech is the best resource in that sense. It portrays the events and incidents experienced

* İstanbul Okan Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanı.

during 9-year timeframe, from 1919 to 1927, being the most troublesome and depressive days of our recent history, as well as the solutions provided. Gazi Mustafa Kemal Pasha, the leader of this transitional process, is also the writer of the Great Speech. He tells us! "Writing the history is as much important as making the history itself. If the history writer fails to stay loyal to the history maker, the unyielding truth would turn out to be something which surprises the humanity." In order to be able to understand what's going on today, we must delve into various periods of our recent history and gain insights into what's actually happened. For this, reading and knowing the history is important for understanding today better and is necessary for almost everybody. The history of a nation is its biggest truth which it has to know well. With this fact on mind, it is almost a precondition not only for individuals but also for societies and nations to gain deeper insights into their past, that's to say, to learn their history well, for them to be able to make a better future for themselves and to build it upon strong and solid foundations. While writing the Great Speech, Atatürk has made all such relevant documents as certificates, letters, messages, etc., part of it for the sake of preventing any future inaccurate and incomplete interpretations and reflections. Because, he believes that history must be written down exactly as how it happened. In his Great Speech, Atatürk gives, at the same time, and as a requisite of democracy, an account to his nation of what he has done.

Keywords: Great Speech, Mustafa Kemal Atatürk, Republic, Accountability, Youth.

Giriş

Büyük Nutuk ilk olarak 1927 yılında, biri asıl metin, diğeri belgeler olmak üzere o gün kullanılan Arap harfleriyle iki cilt olarak basılmıştır. Okunduğu tarih olan 1927 yılı esas alındığı için ilk baskısı üzerine 1927 tarihi yazılmıştır. Kitap halinde yayın tarihi ise 1928'dir. Okuma kolaylığı sağlamak için yazı inkılabından sonra 1934 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nca üç cilt olarak yeniden basılmıştır.

Cumhuriyet'in 15. yıldönümü nedeniyle 1938'de yalnız Nutuk bölümü tek cilt olarak yayınlanmıştır. Atatürk'ün hayata veda edişinden 22 yıl sonra 1960'da Milli Eğitim Bakanlığı'nca Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü yayınları arasında çıkarılan üç cilt Nutuk, 1981'de on dördüncü baskısına ulaşmıştır.¹

Nutuk 19 Mayıs 1919 - 15 Ekim 1927 tarihleri arasındaki olayları kapsamaktadır. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun ortak çalışması sonucu Atatürk'ün 100. doğum yılı nedeniyle Nutuk - Söylev olarak basılması kararlaştırılmıştır. Karar gereğince Nutuk'un 1934'te İstanbul Devlet Basımevi'nde basılan nüshası esas alınarak çift sayılı sayfalar asıl metni "Nutuk", tek sayılı sayfalar bugünkü dile çevrilmiş (özleştirilmiş) metni "Söylev" şeklinde karşılıklı olarak aynı kitapta toplanıp Nutuk-Söylev adıyla üç cilt olarak 1981 yılında yayımlanmıştır. Dördüncü cilt "Genel Dizin" şeklinde basılmıştır. Esas metin olarak 1934 yılında basılan nüsha alınmıştır. Büyük Nutuk devletin zor

¹ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, (Yay. Hz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. XXII-XXIII.

koşullarda verdiği dokuz yıllık mücadele sürecinin açıklanmasıdır. Bu sürecin içeriği ciltlere göre şu konular anlatılmaktadır.²

Birinci cilt: 1919-1920 yılları arasındaki olayları içermektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıkışıyla başlar. Devletin siyasi ve askeri durumunu, İstanbul-Ankara ilişkilerini, işgalleri, işgallere karşı halkın bütünleştirilmesini içeren yazışmaları, mitingleri ve kongreleri, işbirlikçileri, askeri ve siyasi örgütlenmeyi, Kuvayı Milliye'nin oluşumunu, Milli Mücadele hareketini ve bu hareketi engelleme girişimlerini, Misakı Milli'yi, Büyük Millet Meclisi (Sonradan Türkiye kelimesi eklenerek Türkiye Büyük Millet Meclisi)'nin toplanmasını anlatır.

İkinci cilt: 1920-1927 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır. Bu cilt Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasını ve Meclis Hükümeti'nin teşkilini, isyanları (ayaklanmaları), Kurtuluş Savaşı'nı, İtilaf Devletleri ile görüşmeleri, Saltanatın kaldırılmasını, Lozan Konferansı ve Barış Antlaşması'nı, Cumhuriyet'in ilanını, inkılabları, çok partili demokrasi denemelerini, halifeliğin kaldırılmasını, bu oluşumlar için ortaya çıkan engellemeleri ve bunlara karşı verilen mücadeleyi, Atatürk'ün Türk Gençliği'ne bıraktığı kutsal armağan olan Gençliğe Hitabe'yi anlatmaktadır.

Üçüncü cilt: 1919-1920 dönemindeki yazışmaları içeren tarihi Vesikalar/ Belgeler'den oluşmaktadır. Bu belgeler tutulan Meclis zabıtlarında, ilgili bakanlığın dosyalarında kayıtlı bulunmaktadır. Atatürk Nutuk'u okurken yerine göre bu belgeleri kullanmıştır. Bu cilde paralel olarak belgelerin bir kısmı cilt I ve II'de metin içinde kullanılmıştır.

Dördüncü cilt: Genel Dizin'dir. Bu cilt; kişi, yer, kuruluş ve olay adlarını Nutuk ve Söylev için ayrı ayrı olmak üzere sayfa numaralarını da vererek hazırlanmıştır. Böylece okuyucu ve araştırmacılar için kişi, yer, kuruluş ve adlara erişim kolaylığı sağlanmıştır.³

Gazi Mustafa Kemal Paşa en büyük eserim, “*Temeli Türk Kahramanlığı ve Yüksek Türk Kültürü Olan Cumhuriyet*”tir dediği cumhuriyetin korunması ve hedeflenen çağdaşlık seviyesine yükseltilmesi Nutuk'un son sayfasındaki “*Gençliğe Hitabe*” ile çalışkan ve dinamik Türk gençliğine bir nevi siyasi vasiyetname ve aynı zamanda birinci öncelikli vazife olarak verilmiştir. Türk gençliği bu vazifeyi yerine getirebilmek için Kurtuluş Savaşı için verilen mücadeleyi ve millet iradesine dayalı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla gerçekleşen Türk Devrimi'ni bütün ayrıntılarıyla bilmek zorundadır. Bu büyük olay yeni nesillere anlatılıp aktarıldıkça bir adım daha içine girilmiş olunacaktır. Bu konuda en büyük yardım ve desteği, hazırlayıp milletine sunduğu Nutuk kitabıyla Gazi Mustafa Kemal yapmıştır.

Atatürk, Nutuk ile adeta yaptıklarının hesabını ulus egemenliğinin temel unsuru o andaki siyasal parti olan Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi) önünde

² Enver Ziya Karal, “Seminer Açış Konuşması”, *Atatürk'ün Büyük Söylev'inin 50. Yılı Semineri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1980, s. 1; Zeynep Korkmaz, *Kemal Atatürk Nutuk 1920-1927*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. XX; Ali Güler, *Deha'nın Kodları*, Truva Yayınları, İstanbul 2010, s. 156-157; Orhan Çekiç, *80. Yılında Büyük Nutuk*, T.C. Maltepe Üniversitesi Yayını, İstanbul 2008, s. 19-21.

³ Sami N. Özerdim, *Nutuk-Söylev, Genel Dizin*, Cilt: IV, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006.

ulusuna vermiştir. Bunu yapmakla milletine hesap verme ahlakını aşlamak istemiştir.

Nutuk'un yazarı yalnız olayları belgelerle inceleyerek sonuçlarını ortaya koymaya çalışan bir tarih yazarı değil, aynı zamanda eserdeki olayların da doğrudan kahramanı olarak bizzat kendisidir. Bu eserde tarih yapan ile tarih yazan aynı kişi olduğu için üstün değere sahip bir eser niteliği taşımaktadır. Bu haliyle eser tarihi olayların yanında siyasal olayları da anlatması bakımından çok ciddi bir yapıt olup tarih yöntemiyle kaleme alınmıştır.⁴ Sunumu iç ve dış kamuoyuna bizzat kendisi yaptığı için de adına Nutuk denmiştir.

Nutuk, devletin geçmişi ile bugünü arasında irtibat kurma gibi hayati bir fonksiyonu olan arşivlerin bir hazinesini oluşturmaktadır.

Atatürk bu yapıtı meydana getirirken devlet kurucusu olarak, komutan olarak, politikacı olarak, düşünür olarak, en önemlisi de insan olarak; karşılaştığı zorluklar, eksiklikler ve imkânsızlıklar karşısında asla umutsuzluğa ve çaresizliğe düşmemiştir. İnancını ve halkına olan güvenini hiçbir şekilde kaybetmemiştir. Bütün bu durumlarda gücünü akıl ve bilimden almıştır. Yaptıklarını kendine değil daima millete mal etmiştir. Bunu Nutuk'ta açıkça görmek mümkündür.⁵

Nutuk'un Hazırlanışı

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'u elindeki belgelere göre büyük kısmını Ankara'da Çankaya Köşkü'nde, düzeltme ve son bölümlerini ise İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda yazmıştır. Müsveddeleri 506 sayfadan (36x22 cm) oluşmaktadır. Müsveddelerin bir kısmı bizzat kendisi tarafından kaleme alınmış, bir kısmı da yine kendisi tarafından dikte ettirilmiştir. Müsveddelerdeki ekleme, çıkarma ve düzeltmeler kendisi tarafından yapılmıştır. Eseri yazarken kullandığı belgeleri yine kendisi toplamış ve konularına göre değerlendirmiştir.⁶ Yakın tarihimizin 9 (dokuz) yıllık sürecini içeren böyle bir eserin son gözden geçirilmesini üç ay gibi çok kısa denecek bir sürede tamamlamıştır. Nutuk'un müsveddeleri ve bütün belgeler Atatürk'ün ölümünden sonra Ziraat Bankası kasalarında saklandıktan sonra Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi'ne verilmiş ve orada tasnif edilmiştir.⁷

Tarih; bilindiği gibi yazılı belgelere dayanır ve belgelerle açıklığa kavuşur. Atatürk belgelere yer verdiği gibi yaşanan süreçte iş başında ve hayatta bulunan şahıslardan da fikir ve düşüncelerini Nutuk'da belirtmiştir. Bu nedenle Nutuk, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1919-1927 yılları arasındaki fırtınalı sürecin resmi bir tarihidir. Aynı zamanda Türk milletine ve dünya kamuoyuna hesap verme ahlakı niteliğindedir.⁸

⁴ Korkmaz, a.g.e., s. XIX; Ergün Aybars, "Nutuk", 70. Yılında Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutku ve Dönemi Sempozyumu, Yay. Haz. Gül E. Kundakçı, Ankara 1999, s. 8.

⁵ Seçil Karal Akgün, "Sempozyum Açış Konuşması", 70. Yılında Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutku ve Dönemi Sempozyumu, Yay. Haz. Gül E. Kundakçı, s. 1.

⁶ Afet İnan, (Yeni Baskı) Haz. Anı İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, 7. baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, İstanbul 2008, s. 441; Ali Güler, Dehanın Kodları, s. 167.

⁷ Afet İnan, "Atatürk'ün Büyük Nutuk'unun Müsveddeleri", Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1980, s. 34.

⁸ Afet İnan, Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları, 2. baskı, TTK, Ankara 1991, s. 20.

Gazi'nin Nutuk'un son gözden geçirmesini yaptığı Çankaya Köşkü'ndeki çalışmayı yazar Falih Rıfki Atay şöyle nakletmektedir:

*"...Nutuk Atatürk'teki çalışma gücünün insan takatini bazen ne kadar aştığını gösterir. Yüzlerce, binlerce vesikayı eski köşkün üst katındaki küçük çalışma odasında kendisi ayırmış, Nutuk'u çoğunca ayaküstü dolaşarak dikte etmiştir. Saatler süren diktelerden sonra kaleme alanlar (asistanlar) sekiz on saatlik bir uykuya gittikleri zaman Atatürk bir banyo alır, giyinir, akşam davetlilere o gün yazdıklarını okutmak üzere sofraya inerdi. Okuma ve o gün yazdıkları üzerine konuşma, muhakeme ve tartışmalar saatler sürerdi..."*⁹

Atatürk'ün Nutuk'u nasıl yazdığını bir kerede birlikte çalıştığı köşkün kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun anılarından dinleyelim:

*"Atatürk, köşkün büyük salonunun bir köşesinde hazırlattıkları bürosunda Nutuk'u hazırlama çalışmalarına günlerce devam etmişlerdir. Bu çalışmaların hepsinde beni yanında bulundurmuydu. Yazdıkları tabedildikten sonra yüksek sesle kendi kendine okuyarak bazı yerleri bana tashih ettirip düzelttirir ve tekrar son haliyle okurdu. Büyük Nutuk'u hazırlarken hiç mübalağa etmeden rahatlıkla söyleyebilirim ki otuz, otuz beş saat çalıştığımız olurdu..."*¹⁰

Atatürk birçok konuyu hayatta kalan arkadaşlarına yani canlı tanıklara da sorup fikir ve düşüncelerini almaya son derece önem verirdi. Bu büyük eserini yazarken de yazdığı olayların içerisinde yaşamış kişileri köşke çağırıp onlarla anıları tazelemeyi ve doğrulamayı da ihmal etmemiştir. Atatürk ile 30 yıl birlikte olan İbrahim Süreyya Yiğit en sık çağırılan kişilerden biriydi.¹¹

Atatürk Nutuk'u yazarken elinde yabancı arşiv vesikaları yoktu. Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay arşivlerinden de yararlanmamıştır. Peki, bütün bu bilgileri nereden temin etmiştir? Bu büyük eseri Kurtuluş Savaşı'nın azim ve enerjisiyle üç ay gibi bir solukta denebilecek sürede ortaya koymadaki başarısının sırrı nedir? Mustafa Kemal Paşa Samsun'dan Anadolu'ya ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihinden Büyük Millet Meclisi'nin açılış tarihi olan 23 Nisan 1920'ye kadar geçen 11 ay 4 günlük süreçte her şeyi kendisi idare ettiğinden her talimat kendi imzasıyla çıkmıştır. Bu talimatların asılları özel kalemde bulunduğundan bu süreç için başka kaynaklara pek gereksinim duyulmamıştır.¹²

Atatürk başladığı bir çalışmayı bitirmeden rahat edemezdi. Zorunlu bir sebep olmadıkça o işi erteleme gibi bir alışkanlığı da yoktu. Nutuk'u hazırlarken

⁹ Falih Rıfki Atay, *Çankaya -Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar-*, Bateş Atatürk Dizisi, İstanbul 1998, s. 551-552; Ömer Altıntop, *Anılardaki Atatürk*, MY Kitap, İstanbul 2011, s. 36.

¹⁰ M. Kemal Ulusu (Der.), *Atatürk'ün Yanı Başında - Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları*, 7. baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2008, s. 57-59.

¹¹ Nuyan Yiğit, *Atatürk'le 30 Yıl, İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü*, 3. baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s. 259.

¹² Tevfik Bıyıkhoğlu, *Atatürk Anadolu'da (1919-1921) I*, TTK, Ankara 1959, s. VII-VIII.

yüzlerce belgeyi 20-30 saat süreyle bazen ayakta bazen oturarak tetkik ederken bile kendisinde yorgunluk emaresi görülmemiştir. Ancak bu yorucu çalışmanın sonlarına doğru bir gün sol kolunda ve göğsünde şiddetli ağrılar hissetmiş doktorların ısrarı üzerine birkaç gün dinlenmek zorunda kalmıştır.¹³

“Atatürk, Çankaya Köşkü’nde Büyük Nutuk’u hazırlarken kırk sekiz saat hiç gözünü kırpmadan yazı dikte ettiği olmuştur. O binlerce belge arasından ayırdığı notlarıyla büyük eserini tamamlamak için uykusunu bile feda etmekten çekinmezdi. Ciddi bir işe başladı mı, o işin sonunun geldiğini görmeden asla rahat edemezdi. Eline aldığı bir işi yarım bırakmaz, mutlaka bitirirdi.”¹⁴

Atatürk’ün çeşitli görevlerde 35 yıl birlikte çalıştığı, sevdiği ve güvendiği arkadaşlarından İzmit Milletvekili Süreyya Yiğit bir anısında şunları yazmıştır: *“Atatürk büyük işler hazırlarken asla alkole ilgi göstermezdi... Korkunç derecede bir irade gücü vardı.”¹⁵*

Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk’u Okuması

Atatürk, Nutuk’u okumaya başlamadan önce kongreyi açarken özeti aşağıda sunulan konuşmayı yapmıştır. Bu söylem Nutuk’ta yer almamıştır. O günkü gazetelerde yayımlanan bu konuşma daha sonra Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri’nde yer almıştır.

“...Bugün açılışıyla övünç duyduğum Büyük Kongremiz, Sivas Kongresi’nden sonra teşkilatımızın ikinci büyük kongresi oluyor... Gelecek için en doğru olan ve memleketin ihtiyaçlarına en uygun kararlara ulaşmaya çalışacağız... Efendiler, geleceğe ait önlemler hakkında düşünce alışverişinde bulunmadan önce geçmişe ait olaylar hakkında bildirimlerde bulunmak ve senelerden beri devam eden çalışmalarımızın ve uygulamalarımızın milletimize hesabını vermek görevim olduğu inancındayım. Olaylarla dolu olan dokuz senelik bir devrenin tarihine değinecek bildirilerim ve açıklamalarım uzun sürecektir. Fakat yerine getirilmesi zorunlu bir görev olduğuna göre beni hoş göreceğinizi ümit ederim.”¹⁶

Bu konuşmanın bitiminde başkanlık kürsüsünü İsmet Paşa’ya bırakarak 6 gün sürecek olan Nutuk’un sunumuna başlamıştır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk *“1919 yılı Mayıs’ının 19’ncü günü Samsun’a çıktım. Genel durum ve görünüş...”* cümlesiyle başlayan: *“Bu gün ulaştığım sonuç, yüzyıllardan beri çekilen ulusal yıkımların yarattığı uyanıklığın ve bu sevgili yurdun her köşesini sulayan kanların karşılığıdır. Bu sonucu, Türk genç-*

¹³ Hasan Rıza Soyak, *Atatürk’ten Hatıralar*, 2. baskı, Yapı Kredi Yayını, İstanbul 2005, s. 41.

¹⁴ Cemal Granda, *Atatürk’ün Uşağı*, Kristal Kitapları, Ankara 2007, s. 54; Ömer Altıntop, *Anıladaki Atatürk*, s. 36.

¹⁵ Altıntop, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁶ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Bugünkü Dille Üç Cilt Bir Arada, Yay. Haz. Ali Sevim, İzzet Öztoprak, M. Akif Tural, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s. 723-724; *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Teşrinievvel (Ekim) 1927, 2254, s. 1; Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 446-447.

liğine, güvenle bırakıyorum.”¹⁷ devamında da *Ey Türk Gençliği* başlığını taşıyan Gençliğe Hitabe ile son bulmuştur. Bu söylemiyle Atatürk gençliğe, geçmişini bilip ondan dersler çıkararak geleceğe yönelik çalışma yapma görevi vermiştir. Böylece Atatürkçülük geleceği okuyabilme anlamı taşımaktadır.¹⁸

Gazi, Nutuk'un sunumunu 15-23 Ekim 1927 tarihlerinde Ulus'taki Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Salonu'nda toplanıp, 9 gün süreyle devam eden kongrenin ilk 6 gününde yapmıştır. Nutuk'un 9 yıllık olaylarını 15 Ekim 1927 Cumartesi günü başlayıp 20 Ekim 1927 Perşembe gününe kadar olan altı günlük sürede açıklamıştır. Sabah 3 saat, öğleden sonra da 3 saat olmak üzere iki oturumda 6 saat, toplamda 36 saat 31 dakikada belgelerini de göstererek dost, düşman tüm dünyaya ayakta yapmıştır. Nutuk'ta olaylar 19 Mayıs 1919'da başlayarak kronolojik bir sıra içinde verilmiştir. Nutuk'un sunumu 20 Ekim 1927 günü saat 21.00'de son bulmuştur. Nutuk'un 6 gün içinde günlere göre okunuş süreleri şöyledir:¹⁹

15 Ekim 1927 Cumartesi	: 5 saat 32 dakika,
16 Ekim 1927 Pazar	: 5 saat 37 dakika,
17 Ekim 1927 Pazartesi	: 6 saat 20 dakika,
18 Ekim 1927 Salı	: 6 saat 24 dakika,
19 Ekim 1927 Çarşamba	: 6 saat 24 dakika,
20 Ekim 1927 Perşembe	: 6 saat 14 dakika,
Toplam	: 36 saat 31 dakika

Sunumu, salonun tamamı dolu olan Cumhuriyet Halk Fırkası/Partisi'nin İkinci Büyük Kongresi'nde parti başkanı sıfatıyla yapmıştır. Milli Mücadele'nin hedef ve amaçlarını ortaya koyan 04-11 Eylül 1919'da Sivas 4 Eylül Lisesi'nin bir sınıfında yapılan “*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*” Sivas Kongresi, birinci kongre olarak kabul edildiği için bu ikinci kongredir.²⁰

Atatürk'ün yaptığı bu sunum dünya hitabet tarihine eşine ender rastlanan uzunlukta bir hitabet olarak geçmiştir. Bu büyük yapıt, Atatürk'ün gururla en büyük eserim dediği o gün 4 (dört) yaşında olan ve bizlere maddi miras olarak bıraktığı Cumhuriyet'in kuruluş belgesini teşkil etmektedir.

Atatürk milletiyle birlikte Cumhuriyet'e uzanan süreçteki sorunları çözerken verilen mücadelede iki savaşı eş zamanlı olarak yürütüp kazanılmasını sağlamıştır.

Birincisi: Emperyalizme karşı 13 Kasım 1918'de başlatılan milli bağımsızlık savaşı, (UNESCO'nun da kabul ettiği karara göre; dünyada emperyalizme karşı ilk kurtuluş savaşını veren lider Atatürk olmuştur.²¹)

¹⁷ Korkmaz, a.g.e., s. 607.

¹⁸ Suna Kili, *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*, 10. baskı, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 2006, s. 9, Baskıya Önsöz, XXVI.

¹⁹ “Türkiye Büyük Millet Meclisi”, *Cumhuriyet Halk Fırkası Büyük Kongresi*, Ankara 1927, s. 138.

²⁰ Yuluğ Tekin Kurat, “Büyük Nutuk'un Okunduğu Yılın Türkiye'si 1927”, *70. Yılında Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutku ve Dönemi*, Der. Yay. Haz. Gül E., Ankara 1999, s. 171.

²¹ Hikmet Özdemir, *Atatürk'ün Liderlik Sırları*, 2. baskı, Remzi Kitabevi, Ankara 2006, s. 31.

İkincisi: Monarşi yönetimine karşı 19 Mayıs 1919'da başlatılan milli egemenlik savaşıdır. İşte Nutuk bu iki savaşın tarihidir.²²

Gazi Mustafa Kemal Atatürk bir hafta süren Nutuk'un sunumunu tamamlarken dinleyenlere şu söylemde bulunmuştur:

“Saygıdeğer Baylar:

Sizi günlerce işlerinizden alıkoyan uzun ve ayrıntılı sözlerim, nihayet tarihe mal olmuş bir dönemin öyküsüdür. Bunda, ulusum için ve yarınki çocuklarımız için dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek bazı noktaları belirtmiş isem kendimi bahtiyar sayacağım.

Baylar! Bu söyleyimle, ulusal varlığı sona ermiş sayılan büyük bir ulusun, bağımsızlığını nasıl kazandığını; bilim ve tekniğin en son ilkelerine dayanan ulusal ve çağdaş bir devleti nasıl kurduğunu anlatmaya çalıştım. Bugün ulaştığımız sonuç, yüzyıllardan beri çekilen ulusal yıkımların yarattığı uyanıklığın ve bu sevgili yurdun her köşesini sulayan kanların karşılığıdır.

Bu sonucu, Türk gençliğine, güvenle bırakıyorum.”²³

Atatürk 20 Ekim 1927 günü Nutuk'u okumaya başladığının 6. günü son sayfalarını ve “Gençliğe Hitabeyi” sesi titreyerek okuduğunda gözlerinden gurur yaşları damlayarak²⁴ kürsüden inerken salonda bulunan dört yüze yakın delege gözyaşlarını tutamamıştır.²⁵ İngiliz gazeteleri bu durumu “Gazi gözyaşlarını tutamadı...” şeklinde haber olarak vermiştir.²⁶ Atatürk Nutuk'u gençliğe sesleniş ile sonlandırmıştır. Bu sesleniş Nutuk içeriğinin bir özeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk gençliğine emanet edilmesidir.

“Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen; Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyeti'ni sonsuzluğa kadar muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve geleceğinin yegâne temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineye yoksun bırakmak isteyecek dâhili ve harici bedhahların (kötülüğünü isteyenler) olacaktır. Bir gün, istiklal ve Cumhuriyet'i koruma mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şartlarını düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şartlar, çok elverişsiz bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve Cumhuriyeti'ne kastedecek düşmanlar, bütün dünyada benzeri görülmemiş bir galibiyetin temsilcileri olabilirler. Zorla ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi fiili olarak işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şartlardan daha acı ve daha korkunç olmak üzere, memleketin dâhilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde

²² Ergün Aybars, “Nutuk”, 70. Yılında Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutku ve Dönemi, s. 7.

²³ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk-Söylev, Cilt-II (1920-1927)*, TTK, Ankara 2006, s. 1195.

²⁴ Mehmet Asım (Us), “Gazinin Gözyaşları”, *Vakit Gazetesi*, 27 Ekim 1927.

²⁵ Tarık Zafer Tunaya, *Siyasal Belge Olarak Nutuk*, Der. Ahmet Köklügiller, İstanbul 2010, s. 64.

²⁶ Bilal N. Şimşir, *Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler*, Türk Tarih Kurumu XVI. Dizi, Ankara 1991, s. 82; Orhan Çekiç, *80. Yılında Büyük Nutuk (Söylev)*, s. 13.

bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri, şahsi çıkarlarını işgalcilerin siyasi emelleriyle birleştirebilirler. Millet yokluk ve yoksulluk içinde harap ve bitkin düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte bu durum ve şartlar içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve Cumhuriyeti'ni kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!”²⁷

Gazi 19 Ekim günü Büyük Taarruz ile ilgili bölümü anlatırken metin haricine çıkarak *Söylev ve Demeçleri* kitabında da yer almayan şu konuları anlatmıştır:

“Dokuz seneden beri emirlerine, isimleri bilinen ya da bilinmeyen bazı kimseler tarafından adına yatırılan para ve yapılan teberruatın hesabını verdiler. Müşarünileyh (adı geçen kişi) Hazretleri bu paranın büyük kısmının Büyük Taarruz için nasıl sarf ve sonra iade edildiğini ve şimdiye kadar sarf olunan miktar ile kalan miktardan bahsettikten sonra şu sözlerle devam ettiler. Bundan başka Efendiler, vaktiyle Ankaralı hemşehrilerim tarafından bana hediye edilen bu gün ikamet etmekte bulunduğum Çankaya’daki ev ile Bursa, Trabzon, Erzurum, Antalya, Konya ve İzmir’de bana hediye edilen evler ve şimdiye kadar aldığım tahsisattan tasarrufla Ankara’da satın aldığım bir kısım arazi vardır ki, bunları hepsi Fırkamızın (Partimin)dir.”²⁸

Sunum bittiğinde Nutuk’un kongre tarafından “teşekkür ve minnet onanmasını” ve bu kararın kongre defterine yazılarak hemen bütün temsilciler tarafından imzalanmasını ve söz konusu defterin Atatürk’e sunulması önerildi. Öneri oybirliği ile kabul edildi.²⁹

Gün Gelir, Millet Benden de Başkasından da Tek Tek Hesap Sorar

Mustafa Kemal Paşa’nın Beytülmale (devlet hazinesine) bakışını ortaya koyan bir uygulamayı Sivas Kongresi için 2 Eylül 1919’da Sivas’a geldiğinde hayata geçirmiştir. Kongre çalışmalarına başlarken Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İkinci Başkanı Rasim (Başar) Bey’den kendisine hizmet etmek üzere bir personel bulmasını istemiş, Rasim Bey de 4 Eylül Lisesi’nin idari işlerinde görevli Hacı Derviş’i uygun görerek Paşa’ya göndermiştir. Hacı Derviş, Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesini şöyle anlatmaktadır:

“...Atatürk pantolonunun cebinden para kesesi çıkardı. Bütün paraları önündeki masanın üzerine döktü. ‘Al bunları çarşıya git, bana çok büyük bir hesap defteri al’, dedi. Acele çarşıya giderek defteri alıp liseye döndüm. Gazi, yarından itibaren bütün masrafları kuruşu kuruşuna bu deftere yaz emrini verdi... Paşam bu hengâmede senden kim hesap sorabilir:

²⁷ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk-Söylev, Cilt-II (1920-1927)*, TTK, Ankara 2006, s. 1197.

²⁸ *Vakit*, 21 Ekim 1927, 3517; İsmail Arar, “Büyük Nutuk’un Niteliği, Amacı”, *Atatürk’ün Büyük Söylevi’nin 50. Yılı Semineri*, TTK, Ankara 1980, s. 128; Zeki Arıkan, *Büyük Söylev’in Yankıları*, Der. Ahmet Köklügiller, *Nutuk Nedir? Ne Değildir*, 2. baskı, IQ Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 418.

²⁹ Arıkan, *a.g.e.*, s. 418.

‘Çocuk bir gün gelir, millet benden de başkasından da tek tek hesap sorar’ dedi. Gazi Sivas’tan ayrılırken isteği üzerine o defteri teslim ettim.³⁰

Atatürk demokrasinin gereği olan bu hesap verme uygulaması için her an tarihe ve millete karşı hesap vermeye hazır bir yaşam öyküsü sürdürmüştür.

Nutuk’un İlk Etkisi Üniversitelerde Görülmüştür.

Ankara Hukuk Mektebi’nde bu söylevin okunduğunun ertesini günü 21 Ekim 1927’de Ankara Hukuk Mektebi öğrencileri saat 13.00’te toplanarak “Gençliğe Hitabe”yi okuduktan sonra o günkü üniversite gençliğinin duygu ve düşüncelerini yansıtan çok anlamlı şu özet bildiriye basına vermişlerdir:

“Ey Türklüğün büyük teşahhusu (belirleyicisi), ey bizim aziz babamız. Ruhlarına heyecan, dimağlarına nur saldıgın gençlik sana diyor ki: Senin sevgini gönlünde, irşatlarını şuurlu adımlarının istikametinde bulan bu gençlik, şüphesiz ki senin dehan ve senin azminle Türklüğe hediye edilen Cumhuriyeti hayatından daha aziz ve mukaddes tanımıştır. Onun müdafaa için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyecek, onu gözlerken çok kıskanç davranacaktır...

Türk istikbalinin evlatları, milletin varlığına ve onun kalbi olan aziz Cumhuriyet’ine en ufak yan bakışların bile tahayyül ve tasavvuruna uyuşuk ve hareketsiz kalamaz. Adı Türk, kanı Türk, bütün mevcudiyeti Türk olan millet ve onun gençleri kendisini yokluktan varlığa, ölümden hayata, karanlıktan ışığa is’al edenlerin (ulaştıranların) açtıkları kurtarıcı çığırında her vakit istiklal ve istikbalin koruyucusu, kan ve candan çizilmiş hudutlarının bekçisi olacak ve ebediyete kadar da öyle kalacaktır.

Ankara Hukuk Mektebi Talebeleri³¹

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde Yarattığı Etki

Bir gün sonra benzeri bir toplantı Darülfünunu (İstanbul Üniversitesi) Hukuk Fakültesi’nde 22 Ekim 1927 günü yapılmıştır. Toplantıda öğrencilerin heyecanlı konuşmalarından sonra kürsüye gelen Prof. Muslihiddin Adil Bey şunları söylemiştir: “Çok mesut bir nesilsiniz. Gazi’nin Nutuk’u bir tarihtir. Baştan başa Türk siyasetini vecizeler şeklinde gösteren bir mecmuadır. Gazi’nin Nutuk’u yaşayan ve yaşayacak nesiller için takip edilecek esasları gösteriyor. Gazi’nin Nutuk’u yarın hayatta gideceğimiz yolu gösteriyor. Milletimiz için Cumhuriyet, hem gaye, hem vasıttır.”³² İstanbul Üniversitesi öğrencileri ertesi gün 23 Ekim sabahı saat 10.00’da konferans salonunda toplanarak “Gençliğe Hitabe”nin levha halinde sınıflara asılması ve Atatürk’e verilecek cevap metninin hazırlanması kararı alınmıştır. Hazırlanan telgraf metninde özet olarak şöyle denilmektedir:

³⁰ Şükrü Elçin, “Hacı Dervişten Duyduklarım”, *Erdem Dergisi*, Atatürk’ün Ölümünün Ellinci Yılı Sayısı, Sayı: 12, Cilt: 4, Eylül 1988, s. 879; Ali Güler, *Atatürk ve Beytülmal*, Halk Kitabevi, Ankara 2016, s. 41-42.

³¹ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 448-449.

³² *Hakimiyeti Milliye*, No: 2262, 24 Teşrin-i Evvel 1927, s. 1.

“Büyük Gazi önünde beşeriyet tarihinin hayret, hürmet ve takdirle eğileceği büyük eserimizi bize emanet ediyorsunuz. Biz Mustafa Kemal asrının gençleri, bu büyük eseri yaşatacak, kuvvetlendirecek, nesilden nesle eriş-tirecek, açtığınız refah ve sadet yolunda metanetle ilerleyeceğiz... Umde-miz Türk istiklal ve Cumhuriyeti'dir; hedefimiz muasır medeniyettir, ey Büyük Gazi.

Milli Türk Talebe Reisi Tahsin Bekir (BALTA)³³

İstanbul Belediyesi'de Gençliğe Hitabe'yi levhalar üzerine yazdırarak İstanbul'un çeşitli yerlerine asma kararı almıştır.³⁴

Gazi Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'u Kimlere Okumuştur?

Atatürk büyük yapıtı olan Nutuk'u bütün millete hitaben aşağıda hazır bulunanlara ayakta okuyarak sunmuştur. Sunum sırasında kimi zaman sesini yükseltip vurgu yaparak ve kendinden emin olarak olayları bütün sadeliği ile anlatmıştır. Nutuk'u dinlemek için salonda şunlar hazır bulunmuştur:

1. Hükümet üyesi bakanlar,
2. Milletvekilleri (350 milletvekili),
3. Tüm illerden gelen CHP delegeleri (63 ilden gelen 126 temsilci),
4. Cumhuriyet Halk Partisi ileri gelenleri,
5. Yüksek rütbeli komutanlar,
6. Bürokraside yer alan üst düzey yöneticiler,
7. Ankara'da bulunan tüm Büyükelçiler,
8. Özel davetliler.

Sunumu salonda bulunanlar tarafından büyük bir dikkatle ve nefeslerini tutarcasına dinlemişlerdir. Sunum sadece yurt içinde değil, yurt dışında da büyük yankılar uyandırmıştır. Sunuma tüm illerin CHP delegeleri, milletvekilleri ve parti ileri gelenlerinin çağırılması ile anlatılanların yurdun dört bir köşesine birinci kaynaktan anlatımlar olarak yayılması ve halkın doğrudan bilgilendirilmesi amaçlanmıştır.

1927 yılında yapılan bu sunumda Gazi Mustafa Kemal Paşa 1919-1927 yılları arasındaki 9 yıllık sürede kongrelerin başkanı, TBMM Başkanı, Başkomutan, Cumhurbaşkanı ve milletinin yöneticisi olarak kendine; yaptıklarının hesabını soruyor ve milletine karşı yaptıklarının hesabını veriyordu. Yanıtları tamamen belgelere ve canlı tanıklara dayalı olarak yapıyordu.

Atatürk yaşamında yaptıklarının yanında yazdığı Nutuk ile de milletinin tarihine çok önemli katkılarda bulunmuş, böylece Türk milletine rehber olmuştur. O diyor ki! “Tarihi yaşadığımız gibi yazdık, fakat geleceği Cumhuriyet'e inananlarla onu koruyanlara ve yaşatacaklara emanet etmek lazımdır.”³⁵ Bir millet geleceğini planlayabilmek için geçmişini bilmek zorundadır. Geçmişini bilmeden bu günü anlayamayız. Bu konuda da Atatürk'ün çok önemli tespitleri vardır. İşte bazıları: “Bir milletin tarihi, bilmesi gereken en büyük ger-

³³ Hâkimiyeti Milliye, No: 2262, 24 Teşrin Evvel 1927, s. 1.

³⁴ Milliyet, 27 Ekim 1927, s. 1.

³⁵ Afet İnan, a.g.e., s. 442.

çeğidir” diyor ve devam ediyor: “Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır.”³⁶ Bu nedenle de milletlerin milli tarihini tetkik etme zorunluluğu vardır. Bu konuyla ilgili olarak Nutuk, örneğine az rastlanan bir tarihi belgedir.³⁷ Atatürk bu düşünceyi eyleme geçirmek için de milli tarihimizi tetkik edecek bir cemiyetin kurulmasını bir ihtiyaç olarak görmüş ve bunu da başarmıştır. Türk Tarih Kurumu bu düşüncenin ürünü olarak kurulmuştur.

Atatürk bu büyük eserin son sayfasında hitap ettiği, kendilerine görev ve sorumluluk verdiği Türk Gençliği’nin vatan ve millet sevgisine, milliyetçiliğine ve sağduyusuna güvendiğini çeşitli söylemleriyle açıkça ortaya koymuştur. O diyor ki! “Gençliği yetiştiriniz. Onlara ilim ve irfanın müspet fikirlerini veriniz. İstikbalin aydınlığına onlarla kavuşacaksınız. Hür fikirler tatbik mevkiine geçtiği vakit Türk milleti yükselecektir.”³⁸ Gençlikle ilgili söylemlerini şöyle sürdürüyor: “Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”³⁹

Tarih 29 Ekim 1938 Cumhuriyet’in 15. yıldönümü İstanbul’da coşkuyla kutlanmaktadır. Tören sonrası vapurları dolduran gençlerin Dolmabahçe Sarayı önüne gelerek Ata’yı görmek için yaptıkları tezahürat her tarafı inletmektedir. Sarayın önündeki coşku doruğa çıkmıştır. Atatürk’ün odasına doktoru Neşet Ömer Bey ile başyaver Salih Bozok girerler. Manevi kızı Sabiha Gökçen de odadadır. Gençliğin bu coşkusu karşısında Atatürk yanındakilere şöyle seslenir: “Bunlar bizim gençlerimiz. Cumhuriyet’i emanet ettiğimiz gençlerimiz. Ne gür sesleri var... Öyle bir nesil yetişiyor ki, bu neslin heyecanı, yurt ve bayrak sevgisi köreltmeyecek olursa, dünyanın en büyük, en mutlu ülkesi biliniz ki Türkiye olacaktır!”⁴⁰ Yanındakiler onu köreltmeye kimsenin gücü yetmeyecektir diye karşılık verince Atatürk; “Ama etmek isteyenler çıkacaktır. Tarihe bakınız, daima ulusların mutluluğuna ve esenliğine gölge düşürecek kötü niyetlilerin çıktığını görürsünüz.” der ve devam eder. “Bu çocukları görmek istiyorum. Buraya kadar geldiklerine göre, onlara hiç olmazsa el sallamalıyım.”⁴¹

Yatağından bin bir güçlkle kalkıp elbisesini ve ayakkabılarını yardımıyla giyerek pencerenin önünde hazırlanan koltuğa oturur. Ata’nın pencereden görülmesiyle dışarıda bir kıyamettir kopar. Cumhuriyet’in emanetçisi gençlik Atası ile bir kere daha tek yürek olmuştur. Görülmeye değer bir manzaradır.⁴² İşte Türk’ün Atası, işte kurduğu Cumhuriyet’i koruyup kollaması için emanet ettiği gençliğe duyduğu sevgi ve güven.

³⁶ Gnkur. Bşk.lığı, *Atatürkçülük 1, Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri*, MEB, Ankara 2001, s. 359; Gnkur. Bşk.lığı, *Atatürkçülük 2, Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler*, MEB, Ankara 2001, s. 151.

³⁷ İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 127.

³⁸ Afet İnan, *Mustafa Kemal Atatürk’ten Yazdıklarım*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1971, s. 36.

³⁹ Gnkur. Bşk.lığı, *Atatürkçülük 1, Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri*, s. 359.

⁴⁰ Oktay Verel (der.), *Sabiha Gökçen Atatürk’le Bir Ömür*, 4. baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2007, s. 303-304.

⁴¹ Verel, a.g.e., s. 304.

⁴² Verel, a.g.e., s. 304.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'u Niçin ve Kimlere Hitaben Yazmıştır?

Bu sorunun yanıtını bizzat kendisi şöyle vermektedir:

“...Amacım, inkılâplarımızın (devrimlerimizin) incelenmesinde tarihe kolaylık sağlamaktır. Bütün bu olayların oluşumu ve gelişiminde Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümet Başkanı, Başkomutan ve Cumhurbaşkanı olarak bulunmuş olmaktan daha çok, teşkilatımızın (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Söylev'in verildiği tarihte Cumhuriyet Halk Partisi) genel başkanı olarak bu görevi yapmaya kendimi mecbur sayarım.”⁴³

Bu sorunun yanıtını aşağıdaki şekilde detaylandırmak mümkündür:⁴⁴

1. Tarihe, kendi eyleminin tarihsel yorumu için ışık tutmak,
2. Geçmişte ve o gün de kendisine ve eylemine inanmayarak karşı çıkanlara elde edilen başarının öyküsünü ve kendisinin haklılığının kanıtını göstermek,
3. Milli Mücadele'nin örgütlenmesi, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması, Cumhuriyet'in ilanı ile yeni devletin kurulması, ilke ve devrimlerin oluşturulmasıyla son bulan eylem bütünlüğünü belirtmek.

Nutuk'un Basımı

Nutuk'un dili klasik Osmanlıca'ya oranla sadeleştirilmiş o günkü yazı dilinin mükemmel bir örneğini oluşturmaktadır. Cümlelerde dilbilgisi hatası görülmez. Kısa cümleler kullanılmıştır. Farsça kelimeler pek tercih edilmemiştir, ancak Türkçesi olmayan kelimelerin Arapça karşılıkları kullanılmıştır. Kelime hazinesi bakımından da oldukça zengindir. Fakat Arapça ve Farsça kurallarına bağlı kelime ve tamlama şekillerinden tam olarak ayıklanmadığı için bugüne göre oldukça ağırdır. Ancak üslup ölçüleri bakımından değerlendirdiğimiz de açık ve yalın bir dilin egemen olduğunu görürüz. Nutuk'taki üslup tek bir kelimesinden fedakârlık edilemeyecek ölçülü ve tabidir. Düşünceler derin ve aydınlıktır.⁴⁵ İlk baskı Nutuk'un birinci cildinin metin kısmı aşağıdaki bilgileri içermektedir:

1. 192.240 (Yüz doksan iki bin iki yüz kırk) sözcük bulunmaktadır.
2. Her sayfada ortalama 360 (üç yüz altmış) sözcük yer almıştır.
3. Metin kısmının yer aldığı birinci cilt, 16 punto Arap harfleri ile 534 sayfadır.
4. Belgeleri içeren ikinci cilt ise 344 sayfadır. Belge sayısı 308 (üç yüz sekiz)'dir.
5. Her iki cildin toplam sayfa sayısı 878'dir.⁴⁶
6. Nutuk'un yabancı dilde yapılan baskılarında 8 (sekiz) sayfalık giriş bölümü bulunmaktadır. Giriş bölümünde Nutuk'un yabancı dillere niçin tercüme edildiği açıklanmaktadır.

⁴³ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Söylev, Cilt II (1920-1927)*, 5. baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006, s. 1.

⁴⁴ Emre Kongar, *Söylev Hangi Koşullar Altında Söylendi*, Ahmet Köklügiller (Der.), *Nutuk Nedir, Ne Değildir?*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 317.

⁴⁵ Korkmaz, *Önsöz*, s. XXII-XXIII.

⁴⁶ Çekiç, *a.g.e.*, s. 9.

Yazarı Gazi Mustafa Kemal Atatürk olan Nutuk “Cumhuriyetin Kilometre Taşları” ve Türk milletinin geleceğe yönelik “Planlama Programıdır” Nutuk’un millete takdim edildiği 1927 yılında devlet 4 yaşında genç bir Cumhuriyet’ti.

Nutuk Hangi Dillerde Basılmıştır?

Nutuk’un okunmasından kısa bir süre sonra eski Türkçe ile tek cilt olarak 50.000 adet basılmıştır. Nutuk’un 1927 yılı basımı 1928 harf devriminden önce olduğu için Osmanlıca’dır. Türkçe olarak birinci cildin ilk baskısı 1928 yılında 100.000 (yüz bin) adet basılmıştır. Belgeleri içeren ikinci cilt daha sonra basılmıştır. 1934 yılında 3 cilt olarak İstanbul Devlet Matbaası’nda basılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk Nutuk’un yurt içinde ve yurt dışında basım ve satış işlerini yeni kurulmuş olan Türk Tayyare Cemiyeti (Bugünkü adı Türk Hava Kurumu)’na⁴⁷ vermiş ve kitap üzerindeki telif haklarını bu kuruma bağlamıştır. Nutuk’un basıldığı diller şunlardır:⁴⁸

1. Türkçe,
2. İngilizce’ye çevrilmiş ilk baskısı 2750 adet basılmıştır. Birinci Cilt’i 1 (bir) İngiliz Sterlini’ne satılmıştır. Vesikalar/Belgeler hariç.
3. Fransızca’ya çevrilmiş ilk baskısı 2750 adet basılmış, Birinci Cilt’i 125 FF’na satılmıştır. Vesikalar/Belgeler hariç.
4. Almanca’ya çevrilmiştir.
5. Rusça’ya çevrilen Nutuk referanslarla üç cilt halinde basılmıştır. Rusça baskıları Ruslar tarafından satılmıştır.⁴⁹
6. Farsça’ya çevrilmiştir.
7. Türkmençe’ye çevrilmiştir.
8. Kazakça’ya çevrilmiştir.
9. Nutuk’un Rusça hariç diğer dillerde basımı Almanya’nın Leipzig kentindeki K.F. Koehler⁵⁰ yayınevi tarafından 1930 yılında 3 yıl gecikmeyle yapılmıştır. İlk başvuru 11 Mayıs 1927’de Paris Büyükelçiliğimize yapıldığında Payot Yayınevi bu işe talip olur ve metnin kendilerine gönderilip gönderilemeyeceğini sorar. Alınan yanıt, firma yetkililerinin Ankara’ya gelip metni okumaları şeklindedir. Çünkü metin henüz kongrede bile okunmamıştır.⁵¹ Bu işlemlerin zamana gereksinim göstermesi sebebiyle üç yıllık bir gecikme olmuştur.
10. Nutuk 2005 yılında Prof. Dr. Zeynep Korkmaz’ın bugünkü yazı diline çevirisi olarak metin, belgeler, harita, krokiler ve resimlerden oluşan tek cilt olarak basılmıştır. Bu baskının Almanca, İngilizce, Fransızca ve Arapça’ya bastırılması önerilmiştir. Bunun öncesinde Atatürk’ün büyük Nutuk’u 41 defa basılmıştır. Bunun son 10 baskısından ikisi 1981 yılında gerçekleştirilmiştir. Bunun dışındakiler çeşitli kurum, kuruluş ve şahıslar tarafından bastırılmış olup eksik ve yanlışlıkları bulunmaktadır.⁵²

⁴⁷ Bilal N. Şimşir, *Atatürk’ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler*, Türk Tarih Kurumu XVI. Dizi, Ankara 1991, s. 82.

⁴⁸ Şimşir, *a.g.e.*, s. 116.

⁴⁹ Ahmet Köklügiller (Der.), *Nutuk Nedir, Ne Değildir?*, 2. baskı, IQ Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 77.

⁵⁰ Bilal N. Şimşir, *Atatürk’ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler*, s. 17.

⁵¹ Şimşir, *a.g.e.*, s. 2-8.

⁵² Korkmaz, *a.g.e.*, s. 611.

Nutuk Hakkında Görüş ve Değerlendirmeler

Nutuk'a tarih, sanat, dil, realizm, etik kurallar ve olayların değerlendirilmesi açısından bakıldığında şu hususları görebilmekteyiz:

a. Atatürk, Nutuk ile kendisine verilen aşağıdaki görevlerle ilgili davranışlarını ve bunların bir hesabını vermiştir.⁵³

- Dokuzuncu ve Üçüncü Ordu Müfettişi (30 Nisan - 8 Temmuz 1919).
- Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı (24 Ağustos - 11 Eylül 1919).
- Heyeti Temsiliye Başkanı (11 Eylül 1919 - 24 Nisan 1920).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı (24 Nisan 1920 - 29 Ekim 1923).
- Başkomutan (5 Ağustos 1921 - 23 Ağustos 1923).
- Cumhurbaşkanı (29 Ekim 1923 - 10 Kasım 1938 süreci)

b. Nutuk, yakın tarihimizin temel kaynağıdır. Yusuf Akçura, Nutuk için sanat açısından şu değerlendirmeyi yapmaktadır. Yeni Türk Devleti'nin kuruluş destanı diye tanımlamak hatalı olmaz zannedirim. Bu eser destanı niteliğe sahiptir. Nutuk zalim ve şerirler (fesatlar) tarafından zincirlere bağlanmış mert ve bahadır (yiğit) Türk'ün zincirlerini nasıl kırıp kurtuluşunu kazandığını anlatır. Nutuk'a yalnız tarihi kıymeti açısından bakılırsa asli bir kaynak olduğu görülür.⁵⁴

c. Nutuk'tan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşamında; hayalci, duygusal, maceracı, romantik ve mistik düşüncelere yer olmadığı, akıl ve bilime dayalı tamamen realist bir çizgide yürüdüğü bütün yönleriyle anlaşılmaktadır.⁵⁵

d. Nutuk, 1919-1927 yılları arasında yaşanan zorlukların nasıl aşıldığını, sorunların çözümünde hangi yöntemlerin uygulandığını ortaya koyan bir cevap anahtarıdır. Kısaca, Nutuk imkânsızlıkların olanaksızlara rağmen o asil ruhla nasıl başarıldığının siyasi anlatımını içeren tarihi değere sahip bir belgedir. Çağdaşlaşmayı hedef edinmiş Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş tarihidir. Lise tarih kitaplarında o dönemde Nutuk hakkında şunlar denilmektedir:

"...Nutuk'ta Büyük Gazi, memleketin Umumi Harp (Birinci Dünya Savaşı) sonunda, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonraki vaziyetini anlatarak söze başlamıştır. Türk Milleti'nin ve ondan doğacak irade kudretinin başarılabilceği ağır şartlar altında geçen milli mücadele safhalarını, bunların iç yüzündeki hakikatleri, 1927 yılına kadar olan inkılâp hareketlerini bütün vesikalarıyla (belgeleriyle) bizzat konuşan bir tarih halinde anlatmıştır. Ben Türk'üm Türk vatandaşım diyen her fert, büyük Nutuk'u bir değil birçok defalar dikkatle, hassasiyetle, hürmet ve tazim ile okumak mecburiyetindedir."⁵⁶

⁵³ Tefik Bıyıklıoğlu, *Atatürk Anadolu'da (1919-1921) - I*, TTK Basımevi, İş Bankası Yayını, Ankara 1959, s. VII.

⁵⁴ Yusuf Akçura, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Asli Membalarından: Nutuk*, Der. Ahmet Köklügiller, *Nutuk Nedir, Ne Değildir?*, 2. baskı, IQ Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 26-28.

⁵⁵ Akçura, *a.g.e.*, s. 30.

⁵⁶ Sabahattin Selek, *Atatürk ve Nutuk*, Der. Ahmet Köklügiller, *Nutuk Nedir, Ne Değildir?*, s. 55.

e. Nutuk olmasaydı, anlatılan olayları, yerleri, şahıslar ve konuları araştırmak isteyen araştırmacılar için, içinden çıkılamayacak güçlüklerle karşılaşabilirlerdi. Atatürk 1919-1927 döneminde yaşananları bütün açıklığı ile ortaya koyarak hem gelecek kuşakların, hem de tarihin değerlendirmesine bırakmıştır.⁵⁷ Nutuk 1919-1927 gelecekte karşılaşılması muhtemel sorunlar için bir çözüm anahtarı niteliğindedir.

f. Tek Adam'ın yazarı Şevket Süreyya Aydemir Nutuk için şöyle demektedir. *“Büyük Nutuk ne bir hatıra, ne bir tarihtir. Tarihi değerde siyasi bir vesikadır ve elbette ki bütün siyasi vesikalar gibi, zamanın şartları içinde çeşitli açılardan değerlendirilmelidir.”*⁵⁸

g. Tarık Zafer Tuna'ya göre; Nutuk oluşumu ve içeriği bakımından birinci planda bir siyasal belge ve tarihsel kaynaktır. Parti kongresi tarafından benimsenmekle siyasal niteliğini pekiştirmiştir. Nutuk, Türk milletinin kurtuluşunu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu kronolojik bir sırayla anlatır.⁵⁹

h. Önceki başbakanlardan Bülent Ecevit'in değerlendirmesi ise; *“Atatürk'ün bir özelliği, tarih yapan bir önder olduğu kadar, tarih bilinciyle düşünüp hareket eden bir önder oluşudur”* şeklindedir.

1. Nutuk'u okuduğumuzda şunları açıkça görmemiz mümkündür:⁶⁰

1. Tarih yapanla tarih yazanın aynı kişi olduğunu,

2. Atatürk'ün eşsiz bir askeri deha, devlet kurucusu, politikacı, düşünür ve bir barışsever olduğunu,

3. Yaşanan çeşitli ve karmaşık olaylar karşısında Atatürk'ün; üzüntüler ve incinmeler karşısında asla karamsarlığa, ümitsizliğe ve çaresizliğe düşmediğini, iradesini ve gücünü milletinden, ilimden, çağdaşıktan ve insanlıktan aldığı.

i. Atatürk'ün Büyük Nutuk'u Türk milletine ve bütün Dünya'ya sunmak için beklediği amaç şu şekilde ortaya konabilir:⁶¹

1. Geçmişte yaşanan tarihin anlaşılmasına yardımcı olmak,

2. Ulusal varlığımız için önemli gördüğü konularda ulusun ve gelecek kuşakların aydınlatılarak dikkatli olmalarını sağlamaktır.

Atatürk Nutuk'ta ulusal mücadelenin diğer kahramanlarıyla olan ayrılıklarının izahını özetle şöyle yapmıştır. Demıştır ki!

“Beliren ulusal savaşın tek amacı yurdu dış saldırılardan kurtarmak olduğu halde bu savaşın, başarıya ulaştıkça, ulusal iradeye dayanan yönetimin bütün ilkelerini ve şekillerini evre evre bugünkü döneme değin gerçekleştirmesi olağan ve kaçınılmaz bir tarih akışı idi. Bu kaçınılmaz tarih akışını, gelenekten gelen alışkanlığı ile hemen sezinleyen hükümdar

⁵⁷ Şemsettin Ünlü, *Çağdaş Türk Dili*, Ekim-Kasım 1997.

⁵⁸ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt: II, Remzi Kitabevi, İstanbul 1965, s. 307; Ahmet Köklügiller, *Nutuk Nedir, Ne Değildir?*, 2010, s. 59.

⁵⁹ Tarık Zafer Tunaya, *Siyasal Belge Olarak Nutuk*, Der. Ahmet Köklügiller, s. 64-65.

⁶⁰ Sevil Karal Akgün, “Sempozyum Açış Konuşması”, *70. Yılında Ulusal ve Uluslararası Boyutları ile Atatürk'ün Büyük Nutuk'u ve Dönemi Sempozyumu*, Der. Gül E. Kundakçı, Ankara 1999, s. 1.

⁶¹ İsmail Arar, *Söylev'in 50. Yılı Semineri*, Ankara 1977.

soyu, ilk andan başlayarak ulusal savaşın amansız bir düşmanı oldu. Bu kaçınılmaz tarih akışını, ilk anda bende gördüm ve sezinledim. Ama baştan sona, bütün evreleri kapsayan sezgilerimizi ilk anda bütünüyle açığa vurmamak ve söylemedik.

Başarı için pratik ve güvenilir yol, her evreyi zamanı geldikçe uygulamaktır. Ancak bu pratik ve güvenilir başarı yolu; yakın çalışma arkadaşım olarak tanınmış kişilerden kimileriyle aramızda, zaman zaman görüşlerde, davranışlarda, yapılan işlerde beliren temelli ve ikinci derecede anlaşmazlıkların, kırgınlıkların ve giderek ayrılıkların da nedeni ve açıklaması olmuştur. Ulusal savaşa birlikte başlayan yolculardan kimileri, ulusal yaşamın bugünkü Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet yasalarına kadar uzayan gelişmelerinde, kendi düşünce ve psikolojilerinin kavrama sınırı bittikçe bana direnmeye ve karşı çıkmaya başlamışlardır...⁶²

Nutuk Niçin 1927 Yılında Sunulmuştur?

Atatürk Nutuk'u Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi)'nin ikinci kurultayında değil, daha önce Haziran ayında vermeyi düşünmekteydi. Ancak hafif bir kalp spazmı geçirdiğinden doktorların istirahat önermeleri üzerine Ekim ayına kalmıştır.⁶³

Atatürk'ün Nutuk'u niçin 1927 tarihinde sunduğunu anlayabilmek için ülkede meydana gelen olayların seyrine bir göz atmak gerekmektedir. Cumhuriyet'in 29 Ekim 1923'te ilan edilmesiyle birlikte Cumhuriyet'in öngördüğü dünya görüşü ve hayat felsefesinin bir gereği olan devrimler ihtilal mantığı ile değil, TBMM'nin çıkardığı yasalarla hayata geçirilmeye başlanmıştır.

Bu değişime paralel olarak sosyal, kültürel, eğitim, ekonomi ve bilimsel alana yönelme başlamıştır. Başbakanlığa bağlı olarak 1926'da İstatistik Genel Müdürlüğü'nün oluşturulmasıyla tarihsel söylevin millete sunulduğu 1927 yılı Ekim ayında nüfus ve tarım sayımlarının, Aralık ayında ise sanayi sayımının yapılması ülkenin toplumsal dökümüne başlangıcı oluşturmuştur.⁶⁴

Bu alandaki devrimler ve ileri atılımlar ne yazık ki Atatürk'ün Ulusal Mücadele için iş ve güç birliği yaptığı silah arkadaşlarının bazıları yollarını ayırmış ve 1924'te parti kurarak karşı direniş başlatmışlardır. Bunun yanında başlayan iç ve dış sorunlar şöyledir:⁶⁵

a. 13 Şubat-31 Mayıs 1925 tarihleri arasında devrimleri ve ülke bütünlüğünü hedef alan Şeyh Sait İsyanı meydana gelmiştir.

b. Lozan Barış Antlaşması gereğince İngiltere ile Türkiye arasında çözüme kavuşturulması planlanan Musul sorunu son derece tehlikeli hal almış neredeyse bizi İngiltere ve ona destek çıkanlarla savaşın eşğine getirmiştir.

⁶² Atatürk, *Nutuk-Söylev*, Cilt I, 1919-1920, s. 21, 23.

⁶³ Kurat, "Büyük Nutuk'un Okunduğu Yılın Türkiyesi", *70. Yılında Ulusal ve Uluslararası*, s. 171.

⁶⁴ Cavit Orhan Tütengil, *1927 Yılında Türkiye, Büyük Söylev'in 50. Yılı Semineri*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1980, s. 55.

⁶⁵ Kurat, "Büyük Nutuk'un Okunduğu Yılın Türkiyesi", s. 172-173; Mehmet Kılıç, *Tarihim ve Ben, Atatürk İlkeleri ve Devrimler*, Beşinci Bölüm'ün ilgili kısımları, Üçüncü Kitap, Artes Yayınları, İstanbul 2011.

c. 3 Haziran 1925'te, Hükümet, Ankara ve Doğu İstiklal Mahkemeleri'nin uyarılarını dikkate alarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı bütün şubeleriyle birlikte kapatmıştır.

d. Kıyafet devrimi ve şapka kanunu bahane edilerek;

- 14 Mayıs 1925'te Sivas'ta,

- 22 Kasım 1925'te Kayseri'de,

- 24 Kasım 1925'te Erzurum'da,

- 25 Kasım 1925'te Rize'de,

- 27 Kasım 1925'te Kahramanmaraş'ta, halkın hükümete karşı ayaklanması için kıskırtmalar başlamıştır.⁶⁶

e. 17 Haziran 1926'da Atatürk'ü öldürerek rejime istedikleri şekli vereceklerine inananlar sonuçsuz kalan İzmir Suikastı'nı tertiplemişlerdir. Bu suikastın örgütsel olup olmadığı hala tartışılmaktadır.

f. 11 Eylül 1920'de kurulan İstiklal Mahkemeleri 7 Mart 1927'de tamamen kaldırılmıştır.

g. Dış ilişkilere gelince ABD Lozan Konferansı'na gözlemci olarak katıldığı için Lozan Barış Antlaşması'nı imzalama gibi bir sorumluluğu yoktu. Çünkü iki ülke Birinci Dünya Savaşı'nda birbirlerine harp ilan etmemiş, sadece ilişkilerini kesmişlerdir. Ancak 1927'de Cumhuriyetimizin kalıcı olduğu anlaşılınca hükümeti temsil eden başkan ABD anayasasının esnekliği sayesinde senatonun onayını almadan ülkemize ilk büyükelçi olarak Joseph C. Grew'u göndermesi dolaylı olarak Lozan'ı tanınması anlamına gelmiştir. Bu statü 1930 yılında daimi olarak kabul edilmiştir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere 1927 yılı iç ve dış sorunların önemli ölçüde çözüme kavuşturulduğu, istikrar ortamına geçişin sağlandığı ve Cumhuriyet'in çok zor sınavı geçtiği istikrar yılı olmuştur.

Büyük Nutuk'a Tepki ve Eleştiriler

Nutuk Gazi tarafından okunmayı müteakip yurt içinde ve yurt dışında büyük yankılar uyandırmış, çeşitli yorumlar yapılmış ve günlerce sürmüştür.

1. Çürüksulu Mahmut Paşa'nın Tepkisi

İlk tepki Nutuk'un okunuşu bitmeden 19 Ekim 1927 günü Çürüksulu Mahmut Paşa'dan gelmiştir. Atatürk'e çektiği telgrafta doğu illerimizden bir kısım arazinin Ermenilere verilebileceği yolunda herhangi bir beyanını olmadığını belirterek sunumdaki bu yanlışın düzeltilmesini istemiştir. Hâlbuki Çürüksulu Mahmut Paşa'nın Bosfor (Bosphore) gazetesine verdiği demece atfen 31 Ekim 1919 günlü Tasvirifkar Gazetesi'nde yayımlanan demecinde şöyle demektedir. "*Ermenilerin pek çok olan isteklerine hak vermeksizin, sınırlarda bazı düzeltmeler yapmayı kabul ederiz.*" Atatürk, Doğu Anadolu'da Ermenistan yararına toprak bırakılacağına söz verme niteliğindeki bu cümleye istinaden 17 Kasım 1919 günü telyazısı ile yanıt vermiştir. Yanıtta: "*...Erzurum ve Sivas kongrelerinin kararları uyarınca milletin Ermenistan'a bir karış bile top-*

⁶⁶ Kılıç, a.g.e., s. 253-254.

rak bırakamayacağını...” belirtmiştir. Buna ait belge 196 sayı ile Nutuk-Söylev Cilt III'de yer almıştır.⁶⁷ Bu belge ayrıca Cumhuriyet ve Vakit gazetelerinin 23 Ekim 1927 tarihli sayılarında mevcuttur. Bu bilgilerin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Saffet (Arıkan)'ın Çürüksulu Mahmut Paşa'ya bildirilmesi üzerine tashih (düzeltme) talebi bir daha tekrarlanmamıştır.

2. Halide Edip Adıvar'ın Tepkisi

Atatürk'e düzenlenen İzmir Suikastı öncesinde yurt dışına çıkarak; Londra'da yaşayan Kurtuluş Savaşı'nın onbaşı, yazar Halide Edip Adıvar, tepkisini Londra'da yayımlanan “The Times” gazetesine gönderdiği 21 Ekim 1927 tarihli yazısında belirtmiştir. Halide Edip, “Türkiye ve Amerika Gazi'nin Nutuk'u” başlıklı yazısını ABD'nin 16. Başkanı Abraham Lincoln'un “Bir kimse sonsuza dek ve herkes bir süre kandırılabilir; fakat herkes sonsuza dek kandırılmaz.” sözü ile bitirmiştir. Londra Büyükelçimiz Ferid Bey aynı gün eleştiriyi Dışişleri Bakanlığımıza bildirmiştir. Eleştiri ile ilgili CHP Genel Sekreteri Saffet Bey tarafından 1 Kasım 1927 tarihinde The Times Gazetesi'ne bir tezkip gönderilmiştir.⁶⁸

3. Dr. Adnan Adıvar'ın Eleştirisi ve İthamları

Atatürk'e muhalefet kanadının içinde yer alan Halide Edip Adıvar'ın eşi olan ve Paris'te yaşayan önceki İttihat ve Terakkici Dr. Adnan Adıvar daha ziyade eleştiri ve ithamlarda bulunmuştur. Londra'da yayınlanan 23 Eylül 1928 tarihli The Daily Telegraph Gazetesi'nde “Türk Diktatörlüğü, Mustafa Kemal'in Pozisyonu” başlığını taşıyan bir eleştiri yayımlamıştır. Eleştiri yazısında şu iddialarda bulunmaktadır:⁶⁹

- Mustafa Kemal'in bir diktatör olduğu,
- Saltanatını ilan etme olasılığının olmadığını,
- Gazetecilerin herhangi bir kişisel haberi O'nun izni olmadan yayınlamaya cesaret edemeyeceği.

4. Hüseyin Rauf (Orbay)'ın Tepkisi

Lozan görüşmeleri ve Lozan Barış Antlaşması'nın imzalandığı sırada TBMM Hükümeti'nin başbakanı olan ve İzmir Suikastı öncesi yurt dışına çıkarak Paris'te yaşayan Hüseyin Rauf (Orbay) da “The Times” gazetesine gönderdiği 2 Kasım 1927 tarihli mektubunda Atatürk'ü hedef alarak çeşitli yönlerden eleştirilerde bulunmuştur.⁷⁰ Rauf Bey mektubunda, Mustafa Kemal Paşa'nın milli mücadeleye birlikte başladıkları Ali Fuat Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Refet (Bele) Paşa ve kendisinin hizmet etmediğini ileri sürmektedir. Ayrıca İstiklal Savaşı'nda orduyu muzaffer kılan Mustafa Kemal Paşa nüfuzunu diktatörlük kurmak için kullandığını belirtmektedir. Rauf Bey bunlara ilaveten

⁶⁷ Atatürk, *Nutuk-Söylev*, Cilt: III, s. 1671.

⁶⁸ Eleştiri yazısı ve tezkibin tam metni Bilal Şimşir'in *Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler*, TTK Yayınları, XVI. Dizi, Sayı: 61, Ankara 1991, sayfa 24-29'dadır.

⁶⁹ Şimşir, *a.g.e.*, s. 29-31.

⁷⁰ Şimşir, *a.g.e.*, s. 31-32.

Cumhuriyet'in ilanında kendisinin ve arkadaşlarının habersiz bırakıldığından da bahsetmektedir.⁷¹

Sonuç

Nutuk'un başlangıcını oluşturan 19 Mayıs 1919 tarihinde ülkenin genel durumuna baktığımızda:

1. Birinci Dünya Savaşı'nı Osmanlı Devleti açısından sona erdiren 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Anlaşması'nın uygulamaya konulmasıyla;

2. Anadolu İngiliz, Fransız, İtalya ve Yunan askerleri tarafından işgal edilmekteydi. Başkent İstanbul ve İzmir işgal edilmişti.

3. Ordu terhis edilmiş, silahları İtilaf Devletleri askerlerince toplanmaktaydı.

4. Yokluk ve yoksulluk hat safhadaydı.

5. Okuma-yazma oranı erkeklerde %5, kadınlarda %7 seviyesindeydi.

6. An itibarıyla dış borç 303.7 milyon Osmanlı lirası,⁷² örtülü ödenekte 250 Osmanlı lirası para kalmıştı.

7. İsyancılar (ayaklanmalar) dört bir tarafı sarmış sayıları 22'ye çıkmıştı.

8. İşgal edilerek elimizden çıkan topraklarda kalan vatandaşlarımız Anadolu'ya göç etmeye başlamıştı. Bunları sayıları 400.000 kişi civarında olup iye ve iskan sorunu ortaya çıkmıştı.

9. Bulaşıcı (sıtma, tifüs, verem vb.) hastalıklar tedavi edilebilir olmasına rağmen sağlık personeli ve sağlık malzemesi yetersizliğinden yaygın hale gelmişti.

10. Ulaşım ve iletişim İtilaf Devletleri'nin kontrolüne geçmişti.

11. Zararlı cemiyetler ve içimizdeki işbirlikçiler işgalcileri destekleme gayreti içine girmişlerdi.

12. Doğu Karadeniz'de Pontus Devleti kurma çalışmaları yürütölmekteydi.

13. Güneyde Ermeniler işgalci Fransızları desteklemeye başlamıştı.

Devletin siyasi, iktisadi ve yönetim olarak sonunu getirmek için oluşturulan yukarıdaki şartların üstesinden gelinerek devletin tekrar diriltileceğine ve işgal altındaki vatanın kurtarılacağına hemen hiç kimse inanmıyordu. Güçlü devletlerin himayesine girme düşünceleri her tarafa yayılmaya başlamıştı. Bu düşüncelerin hiç birisini akla ve mantığa uygun bulmayarak kabul etmeyen Mustafa Kemal Paşa, kararını şöyle açıklamıştı: "*Milli hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak.*"⁷³ İmkânsızlıklara ve noksanlıklara rağmen yapılacak iş büyüktü. Bu nasıl başarılacaktı? O' Türk devletlerini incelemesinden biliyordu ki "*Bir Türk devleti battığı zaman, tarihte mutlaka ikinci bir Türk devleti kurulmuştur.*"⁷⁴ Bunun adı Türk devlet geleneğidir.⁷⁵ Şimdi de öyle olacaktır. Yürütölecek mücadelede takip edilecek milli si-

⁷¹ Şimşir, a.g.e., s. 29-31.

⁷² Mehmet Kılıç, *Cumhuriyet'in Kuruluşu ve Bir Millet'in Aydınlanması*, Es Yayınları, İstanbul 2013, s. 249-250.

⁷³ Zeynep Korkmaz, *Kemal Atatürk ve Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 9.

⁷⁴ Şükrü Elçin, "Hacı Dervişten Duyduklarım", *Erdem Dergisi*, Cilt: V, Sayı: 12, Atatürk Kültür Merkezi, Eylül 1988, s. 880.

⁷⁵ Aydın Taneri, *Türk Devlet Geleneği, Dün-Bugün*, Kitapyurdu, Ankara 1993, s. 84, 103-105, 110-134; Ahmet Taşağıl, "Göktürk Devletleri'nin Kuruluşları ve Çöküşleri", *Kuruluş ve Çöküş, Türk*

yaset ve stratejinin milli güç unsurlarına dayandırılması esası kabul edilmiştir.⁷⁶ Bu uygulama ile sorunlar ortadan kaldırılarak Cumhuriyet kurulmuş, milli egemenliğe kavuşulmuş ve devrimler hayata geçirilmeye başlanılmıştır. İşte Nutuk bu büyük olayın hangi usul ve yöntemler hayata geçirilerek siyasi ve askeri olarak nasıl gerçekleştirildiğine rehberlik eden temel bir kaynaktır.

Nutuk, Türk milletinin Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde el ele verip milli birlik ilkesini esas alarak, katlandığı fedakârlık ve gösterdiği irade gücü ve o asil ruhla, imkânsızlıklardan imkânlar ve mucizeler yaratabildiğini, açıklamaktadır. Böylece askeri, siyasi ve sosyal olayları belgelerle değerlendirerek tarihin akışının nasıl değiştirildiğini dünyaya anlatan tarihi bir eserdir.⁷⁷ Bunları yaparken Atatürk'ün; asla umutsuzluğa ve çaresizliğe kapılmadığını, gereksinim duyduğu gücü akıl, bilim ve güvendiği milletinden aldığı Nutuk'un içeriğinde görmek mümkündür.

Atatürk, Nutuk sunumuyla milli varlığı sona ermiş sayılan büyük bir milletin, bağımsızlığının nasıl kazanıldığını; bilim ve tekniğin en son ilkelerine dayanan milli ve çağdaş bir devletin nasıl kurulduğunu anlatmaya çalışmıştır. Böylece Nutuk, Atatürk'ün çocukluğundan beri bütün enerjisini kullanarak ve her olayın içinde yer ve rol olarak yaratmaya çalıştığı tarihi, yazılı tarih şekline dönüştürmek için gösterdiği çabanın anlatılmasına yönelik çok önemli siyasal ve tarihsel bir belgedir. Ayrıca Nutuk, tarihe mal olmuş bir dönemin öyküsüdür.⁷⁸

Atatürk, hem eserin yazarı aynı zamanda eserdeki olayların da kahramanı olarak bu yapıtı hazırlamıştır. Böylece tarihin zaman içerisinde oluşabilecek yalan ve yanlış anlatımlardan, halkın yanıltılmasından korunmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca tarihe karşı yöneltilen yanlış hükümlerin ve düşünülmeden yapılan yanlış değerlendirmelerin oluşturacağı sapma ve saptırmaların da önüne geçilmesini sağlamıştır.

Nutuk, Atatürk'ün gururla en büyük eserim dediği o gün 4 (dört) yaşında olan Cumhuriyet'in kuruluş belgesini oluşturmaktadır. Bu nedenle Atatürk'ü, kurtuluş mücadelesini ve savaşını, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve aydınlanmayı içeren devrimleri anlamak için herkesin bu büyük yapıtı okuması gerektiği bir vatandaşlık görevi olarak ortaya çıkmaktadır.

Atatürk hayatta yaşananlar ile ilgili olarak demektedir ki: *"Her an tarihe karşı, cihana karşı hareketlerimizin hesabını verebilecek bir durumda bulunmak gerekir."*⁷⁹ Atatürk'ün tüm hayatı, fikir ve düşünceleri ve ahlaki bu söyle-

Devletleri Sempozyumu Bildirileri, Yay. Haz. Mehmet Alparğu ve M. Bilal Çelik, 5-6 Kasım 2007, Sakarya Üniversitesi Yayını, 2008, s. 21-23).

⁷⁶ **Ulusal Güç Unsurları:** İnsan Gücü; **Coğrafi Güç**, Psiko-Sosyal Güç; **Teknolojik Güç**, Politik ve İdari Güç; **Ekonomik Güç** ve **Askeri Güç** olarak belirtilmektedir. Ulusal güçler denildiğinde; bu yedi adet güç akla gelmekte ve geçerliliğini bugünde devam ettirmektedir. (Kaynak: Mehmet Kılıç, *Amasya Tamimi ve Protokolü*, 3. baskı, Es Yayınları, İstanbul 2009, s. 91, 152).

⁷⁷ Korkmaz, a.g.e., "Önsöz", s. XX.

⁷⁸ Falih Rıfık Atay, *Çankaya -Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar-*, Bateş Bayilik Teşkilatı A.Ş., İstanbul 1998, s. 585.

⁷⁹ Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s. 228.

min içinde saklıdır. Nutuk ile Atatürk adeta yaptıklarının hesabını ulus egemenliğinin temel unsuru olan Cumhuriyet Halk Partisi önünde tarihe ve Türk milletine vererek; hesap veren devlet adamı ahlakının ülkesinde yer etmesini sağlamak istemiştir.

Atatürk, 36,5 saat süren sunumuyla hukuk, ahlak, bilim, adalet ve liyakat ölçülerine ve milli esaslara dayalı bir yapılanmayı ve işleyişini ortaya koymuş ve ulaşılan sonucu Türk gençliğine güvenle bırakmıştır. Bu yapıt ayrıca esaret altında ezilen ve sömürülen milletler için sömürgecilikle mücadele edilerek bağımsızlık ve kurtuluş yolunu göstermede örnek teşkil etmektedir.

Kaynaklar

Gazeteler

Hâkimiyeti Milliye, No: 2254, 16 Teşrinievvel (Ekim) 1927.

Hâkimiyeti Milliye, No: 2262, 24 Teşrinievvel (Ekim) 1927.

Hâkimiyeti Milliye, No: 2262, 24 Teşrinievvel (Ekim) 1927.

Milliyet, No: 613, 27 Teşrinievvel (Ekim) 1927.

Vakit, No: 3517, 21 Ekim 1927, s. 1.

Kitaplar

ALTINTOP, Ömer: *Anlardaki Atatürk*, MY Kitap, İstanbul 2011.

ARAR, İsmail: “Büyük Nutuk’un Niteliği, Amacı”, *Atatürk’ün Büyük Söylevi’nin 50. Yılı Semineri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1980.

ARIKAN, Zeki: *Büyük Söylev’in Yankıları*, Ahmet Köklügiller (Der.), *Nutuk Nedir? Ne Değildir*, 2. baskı, IQ Yayıncılık, İstanbul 2010.

ASIM, Mehmet (Us): “Gazinin Gözyaşları”, *Vakit Gazetesi*, 27 Ekim 1927.

ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal: *Nutuk-Söylev, Cilt II (1920-1927)*, 5. baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006.

_____ : *Nutuk-Söylev, Cilt I, 1919-1920*, 2. baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1986.

_____ : *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Bugünkü Dille Üç Cilt Bir Arada*, Yay. Haz. Ali Sevim - İzzet Öztoprak - M. Akif Tural, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

ATAY, Falih Rıfki: *Çankaya -Atatürk’ün Doğumundan Ölümüne Kadar-*, İstanbul 1998.

AYBARS, Ergün: *Nutuk, 70. Yılında Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Atatürk’ün Büyük Nutuk’u ve Dönemi*, Yay. Haz. Gül E. Kundakçı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü, Ankara 1999.

AYDEMİR, Şevket Süreyya: *Tek Adam*, Cilt: II, Remzi Kitabevi, İstanbul 1965.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik: *Atatürk Anadolu’da (1919-1921) - I*, TTK Basımevi, İş Bankası Yayını, Ankara 1959.

ÇEKİÇ, Orhan: *80. Yılında Büyük Nutuk*, Maltepe Üniversitesi Yayını, İstanbul 2008.

ELÇİN, Şükrü: “Hacı Dervişten Duyduklarım”, *Erdem Dergisi*, Cilt: V, Sayı: 12, Atatürk Kültür Merkezi, Eylül 1988.

- GRANDA, Cemal: *Atatürk'ün Uşağı*, Kristal Kitapları, Ankara 2007.
- GÜLER, Ali: *Deha'nın Kodları*, Truva Yayınları, İstanbul 2010.
- _____ : *Atatürk ve Beytülmal*, Halk Kitabevi, Ankara 2016.
- İNAN, Afet (Yeni Baskıyı Haz. Arı İnan): *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 7. baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, İstanbul 2008.
- _____ : *Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları*, 2. baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.
- KARAL, Enver Ziya: "Seminer Açış Konuşması", *Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1980.
- KILIÇ, Mehmet: *Tarihim ve Ben, Atatürk İlkeleri ve Devrimler, Üçüncü Kitap*, Artes Yayınları, İstanbul 2011.
- _____ : *Amasya Tamimi ve Protokolü*, 3. baskı, Es Yayınları, İstanbul 2009.
- _____ : *Cumhuriyet'in Kuruluşu ve Bir Millet'in Aydınlanması*, Es Yayınları, İstanbul 2013.
- KİLİ, Suna: *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*, 10. baskı, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 2006.
- KOCATÜRK, Utkan: *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.
- KONGAR, Emre: *Söylev Hangi Koşullar Altında Söylendi*, Ahmet Köklügiller, Der. *Nutuk Nedir, Ne Değildir?*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2010.
- KORKMAZ, Zeynep: *Bugünkü Dille Yay. Haz. Kemal Atatürk Nutuk 1920-1927*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005.
- KÖKLÜGİLLER, Ahmet (Der.): *Nutuk Nedir? Ne Değildir*, 2. baskı, IQ Yayıncılık, İstanbul 2010.
- KURAT, Yuluğ Tekin: "Büyük Nutuk'un Okunduğu Yılın Türkiyesi 1927", *70. Yılında Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutku ve Dönemi*, Der. Yay. Haz. Gül E. Kundakçı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü, Ankara 1999.
- ÖZDEMİR, Hikmet: *Atatürk'ün Liderlik Sırları*, 2. baskı, Remzi Kitabevi, Ankara 2006.
- ÖZERDİM, Sami N.: *Nutuk (Söylev) Genel Dizin*, Cilt: IV, Ankara 1993.
- SELEK, Sabahattin: *Atatürk ve Nutuk*, Ahmet Köklügiller (Der.) *Nutuk Nedir? Ne Değildir*, 2. baskı, IQ Yayıncılık, İstanbul 2010.
- SOYAK, Hasan Rıza: *Atatürk'ten Hatıralar*, 2. baskı, Yapı Kredi Yayını, İstanbul 2005.
- ŞİMŞİR, Bilal N.: *Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi, Ankara 1991.
- TANERİ, Aydın: *Türk Devlet Geleneği, Dün-Bugün*, Kitapyurdu, Ankara 1993.
- TAŞAĞIL, Ahmet: "Göktürk Devletleri'nin Kuruluşları ve Çöküşleri", *Kuruluş ve Çöküş Türk Devletleri Sempozyumu Bildirileri*, Yay. Haz. Mehmet Alparğu ve M. Bilal Çelik, 5-6 Kasım 2007, Sakarya Üniversitesi Yayını, 2008.

TUNAYA, Tarık Zafer: *Siyasal Belge Olarak Nutuk*, Der Ahmet Köklügiller, *Nutuk Nedir? Ne Değildir?*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2010.

TÜTENGİL, Orhan Cavit: “1927 Yılında Türkiye”, *Büyük Söylev’in 50. Yılı Semineri*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1980.

ULUSU, M. Kemal (Der.): *Atatürk’ün Yanı Başında - Çankaya Köşkü Nuri Ulusu’nun Hatıraları*, 7. baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2008.

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref: “Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal’le Mülakat”, *Türk Dili*, Cilt: V, Sayı: 56, Mayıs 1956.

ÜNLÜ, Şemsettin: *Çağdaş Türk Dili*, Ekim-Kasım 1997.

VERAL, Oktay (Der.): *Sabiha Gökçen Atatürk’le Bir Ömür*, 4. baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2007.

YİĞİT, Noyan: *Atatürk’le 30 Yıl, İ. Süreyya Yiğit’in Öyküsü*, 3. baskı, Remzi Kitabevi, 2006.